

«Espainiako Estatuak bi beso armatu ditu: juridikoa eta komunikatiboa»

Lluís Llach

Erretiratu setio-egoeran

Lluís Llach eta Jaume Roures produktorea Iruñera etorri ziren martxoaren bukaeran 76ko martxoaren 3ko Gasteizko gertakari latzak erakusten dituen *La revolta permanent* filma aurkeztera. *Sanfermines 78 Gogoan* ekimenak gonbidatuta heldu ziren *Inpunitatearen aurkako irudiak* zinema zikloan parte hartzera. Inpunitateaz, abestien indarraz, etengabeko matxinadez eta Kataluniako egoeraz mintzatu ginen *L'Estaca*-ren sortzailearekin.

Testua: Reyes Iltxeta

Argazkiak: Dani Blanco

***La revolta permanent* filmeko protagonistak zaitugu.**

Ni aitzakia besterik ez nintzen Gasteizko gertakari makabroei buruzko film bat egiteko. 76ko martxoaren 3ko gau hartan bertan hasi nintzen konposatzen *Campanades a morts*. 2006an, erretiratu baino urtebete lehenago, proposatu zidaten film bat egitea eta gustura aritu nintzen, baina ni ez naiz protagonista, Gasteizko jendea eta biktimen senitar-tekoak baizik. Lluís Danésekin zuzendu zuen eta Jaume Roures jaun arrisku-tsuak ekoiztu. Lan honek balio izan zuen gertatu zena oso modu desberdinean azaltzeko. Ordura arte esandakoa ez zen egia osoa. Boterearen eraginkortasun

eza salatu genuen, baita estatu baten eskarnioa ere. 2006an, 30 urteren ondoren, eta gaur egun ere, Gasteizko hiriarri eta biktimei barkamenik eskatu gabe jarraitzen dute estatu krimenez har daitekeen horregatik. Hunkidura handiz bizi genuen hura.

2006an Gasteizen egin genuen errezitala ahaztezina da hor zegoen jende guztiagatik. Martxoak 3 elkarteko ki-deek arratsalde horretan bertan eginiko manifestazioan batzuk jipoitu eta atxilotu zituzten. Ni atera nintzen 30 urte atzeragoko afera batez kantatzera, eta egun horretan bertan gauza bera gertatzen ari zen. Espainiako trantsizioa izan denaren isla perfektua.

Lluís Llach i Grande

Girona, 1948

Musikagile katalana eta kantari ezkertiarra. *Nova cançó* mugimenduko ordezkari nagusi gisa ezaguna. Francoren erregimenaren aurka bat egitera deitzen zuen *L'Estaca* kanta mitikoa sortu zuen. Politikan, Junts pel Sí koalizioako diputatua izan da Kataluniako Parlament-ean 2015etik 2017ra. Celler Vall Llach upategia sortu zuen 90eko hamarkadaren hasieran, Priorat-eko Jatorrizko Izendapeneko ardoak ekoizten dituena.

L'Estaca zure kanta ereserki moduko bat da?

Jendeak ikur gisa hartu izana pribilegio bat da, baina ez da nire meritua. Ez dut sentitzen nire kanta bezala. Eskuetatik ihes egin zidan 70eko hamarkadan eta ez dut berreskuratu. Pentsa liteke hori dela konpositore batek espero dezakeen gauzarik handiena eta ez dut arraro iruditu nahi, baina horren aurrean lotsa pixka bat sentitzen dut, horrek esan nahi baitu gauzak ez ditugula ongi egin. Belaunaldi honi gauzak konpondu gabe, etxea garbitu gabe, utzi dizkiogu.

68ko edo 70eko hamarkadako kanta batzuek ikur izaten jarraitzen dute, estatuko hainbat tokitako jende askorentzat onartezinak diren gauza batzuk salatzeko balio dutelako.

Figura mitiko bat zara.

A bai? 1,75 metroko altuerakoa, arrunta, osasun gutxikoa eta harietatik tiraka egiten duen pertsona laster etorriko zaion zero puntura egokitzeko, hori baita orain egokitzen zaidana. Hori da egungo nire errealitatea, besterik ez.

Atzera begiratzen duzunean zer ikusten duzu?

19 urterekin hasi nintzen kantatzen eta berehala tren-makina gisa jarri ninduten. Korri egiten duzunean ez zara gauza askoz ohartzen, hala eta guztiz ere pribilegio fantastikoa bizi izan ditut. Egunean eguneko bizitzaren eta koherentea izaten saiatu izan naiz beti. Egia da kontzertu jendetsuak eman ditudala eta areto itzelak bete, baina niretzat hori ez da funtsezkoena. Niretzat komunikazio lana egitea izan da beti garrantzitsuena, kantatzeari utzi nion arte. Nik horrela ikusten dut.

Gitarra mobilizazio masiborako arma al da?

Nire kasuan gehiago zen lokartze masiborako arma! [irriz]. Gertatzen dena da, batez ere jendartearen parte bat oso atezuan dagoenean eta errepresio handia pairatzen duenean, katek erreferentzia gisa balio dutela komunikazio askerako, beste aukerarik ez dagoelako. Nik beti esaten dut 60 eta 70ko hamarkadetan kantariak basamortuko askatasun erreferentzia guneak ginela, nahiz eta zentsurapean aritu behar, zerbait esaten ahal genuelako.

Herritik sortutako mugimendua

“Kataluniaren aferan okerren ulertzen den gakoetako bat da sinestea dena Convergenciako bulego batean eginiko konspirazio judeo-masoniko moduko baten fruitua dela. Hori ez da horrela. Nahiko lukete horrela izatea, baina dena kalean sortu zen eta horregatik independentziaren aldekoak pasa ginen %14 izatetik %48 izatera. Horrek behartu ditu alderdiak estrategiaz aldatzera eta klase politikoa konpromisoak hartzera. Horregatik herritarrak oso eskertuak gaude. Bozkatutakoa gauzatzera konprometitzen ziren frogak behar genituen aspalditik eta baditugu. Horregatik batzuk kartzelan eta deserrian daude. Sentipen oso arraroa da. Etsipena, eta aldi berean poza, klase politikoa koherentea dela ikusita”.

Garai latzak

“Garai oso latzak datoz Europan. Mundua amildegia ertzean dago, Trump bezalako ergelekin eta agintari amaiezinekin: Txinakoa, Putin... Hemen zortea dugu. Espainiako Estatuaren onena da errepide mapa oso garbia duela. Ate birakariak jiraka ari dira etengabe. Berdin dio ezkerrek edo eskuinak agintzea, erabat bahituta dagoelako Estatuak. Borroka egitea eta botoa ongi ematea baino ez zaigu geratzen. Ez da horren zaila! Horregatik gabilta ni bezalako zahartxoak hemen bueltaka, ‘gazteok, kontuz!’ esateko”.

Gaur egun ere nire etxean fantastikoa da. Katalanok “nire etxea” esaten diogu gure herrialdeari, eta han jende asko ari da musikagintzan. Berrito tentsiopean bizi garelako, seguruenera, bada jende pilo giza kontzientziarekin eta militantzia ahalmen handiarekin lanean. Musika bidezko mobilizazioa bukatu dela pentsatzen dutenek trankimazinak har ditzatela, honek luze joko du eta!

Zentsura zer den ederki ongi dakizu zuk. Zer pentsatzen duzu Mozal Legeaz?

Orain errepresioa legeztatuta dago. Francoren garaian ere bazen, baina ezin zuten esan demokratikoki legezkoa zenik. Herrialde batean Mozal Legea legezko egiten denean, erabateko demokrazia krisia dugula esan daiteke. Orain kantariak kartzelara doaz. Ez dut gogoratzen nire garaian kantari bati hiru urteko kartzela zigorra ezarri izana, agian buruak huts egiten dit, baina nik ez dut halakorik oroitzen. Orain, aldiz, ez bat eta ez bi dira auzibidean jarritakoak. Berdin txotxongilolariak edo urriaren 1eko erreferendumean jendeari emaniko jipoiak salatzeko protesta eginez sudur gorria jartzen dutenak. Badirudi Francoren garaiko katek gaurkotasan osoa dutela, eta hala iduri badu, hala delako izango da.

Katalunian beldur gara gure atzetik beste guztiak etorriko zaretelako. Kataluniako arazoa trantsizioaren porrotaren froga da. Bere notariotza agiria. 78an batzuek aurrera eman nahi zuten etorkizunerako proiektuak huts egin zuen. Hau trantsizioaren ehorzketa da, porrot egin du eta gu gara horren erakusgarri. Interes politiko eta ekonomiko batzuk iraunarazteko egin zen trantsizioa. Denen artean, eskuinak eta ezkerrek egin dute, eta horregatik badira erresistentzia ikaragarriak. Funtzionarioek, ate birakariak, bahitu dute Estatuak. Nik uste dut krisi ikaragarri baten aurrean gaudela. Katalunia termometroa da eta orain setio-egoeran gaude. Salbuespen-egoeratik pasa gara jada setio-egoerara. Ezin dugu gure iritzia adierazi eta ezin dugu politika egin agindu demokratikoak bete ahal izateko.

Nola dago Katalunia?

Une hauskorrean gaude, gure askatasunak ataka larriak daudelako. Estatuak ez dio inolako begirunerik herriaren borondateari, eskubide zibilei eta hautetsiei.

Nazioartetik espero baino laguntza gutxiago?

Guk sentiberatasun handiagoa espero genuen. Lehen urratsa izan zen Espainiako Estatuari esatea mahaian eseri behar zuela gurekin negoziatzeko. Ezetz esan du, beraz hurrengoan ez gara ezta saiaturiko ere egingo, edo izatekotan, beste modu batez. Bigarren gauza pentsatzen genuena zen halako bakezaletasun erakustaldiaren eta zintzotasunaren aurrean Europa sentibera izango zela. Estatuak ez dira batere sentiberak izan. Nik, hala ere, esango nuke normala dela, haien estatusa defendatzen dutelako eta elkar babesten dutelako. Eta orain zer gertatzen ari da? Bada, poliki-poliki Kataluniako afera iritzi publikora iristen ari dela. Ez genuen lortu estamentu europarretaraino iristea, baina ari gara buelta ematen eta laster lortuko dugu herri estamentuetara iristea. Herritarrak sentiberak dira. Alemanian, Belgikan, Herbehereetan eta Suitzan zer esanik ez, badugu aldeko iritzi publiko bat oso garrantzitsua.

Horrek itxaropena ematen dit, Juncker eta bera bezalako beste beleengan eragina izan dezakeelakoan nago. Haien botere guneak babestu ahal izateko kasu egin beharko diete eta horren esperantza dut nik. Bien bitartean herri bezala saiaturen ari gara aurrera egiten eta oso zaila da.

Irudimena da *procés*-eko ezaugarri nagusietako bat?

Gu behartuak izan gara politika asmatzera. Pentsalari europarrek arreta handiz begiratzen gaituzte, besteak beste, estatu handinahi bati aurre egiteko indar aski ez eta sormen demokratikoa garatu behar izan dugulako. Puigdemontek ez zuen ihes egin beldurragatik. Jaun hori Bruselara joan zen kanpotik lana egin ahal izateko.

Zure jarduera politikoa nolakoa izan da?

Hurrengo aukera politikoa erretiratu nintzen, abenduko hauteskundeetan alegia, hautagaitza bateraturik ez zegoelako eta niri iruditzen zait, politikan

aditua ez den pertsona bat izanda, nire egitekoa iritzi desberdinak hurreratzen saiatzea dela, baina talde bateragarri batean.

Tentsio handiko ikasketa izan da. Une onak eta oso zailak ere egokitu zaizkit. Nirekin zeudenek ibilbide politikoa eta profesionala arriskuan jarri dute eta horrek maila igotzen du. Halako parlamentu batean gauza askoz hitz egin daiteke. Koherentzia eta zintzotasuna jakintzat ematen zen. Horrez gain asko ikasi dut, esate baterako, zer nolako alderdikeriak dauden edo zeinen tresna zaharkitua den parlamentua. XIX. mendeko tresna da. Tempo politikoak ez datoz bat tempo sozial eta komunikatiboekin. Diplodoko talde bat [dinosaurio mota bat] astiro mugitzen, horixe ematen du. Formula berriak bilatu behar dira. Puigdemont eta bere kolaboratzaileen ideia handi bat da egitura errepublikazale birtual bat antolatzea.

Nik gaizki bukatu dut, depresioak jota, baina nire pastillatxoak hartzen ditut eta aurrera.

Zure negozioen inguruko datuak, zuk eginiko adierazpen batzuk...gauza asko erabili dute zure kontra. Kritikek min egin dizute?

Erasota sentitu naiz, baina inola ere ez gaindituta. Eskandalu handienetako bat izan zen esatea errepublika abian jarztean funtzionarioek gure legeak bete beharko lituzketela. Ez dakit zein parlamentuk egiten dituen legeak beteak ez izateko. Horregatik faxista eta beste deitu didate. Hemen larria ez da Katalunia, Espainia baizik. Guk halako zartatekoak jasotzen ditugu han dauden komunikabideengandik. Asko kantatu nuen Espainia osoan eta Frantzian. Jende asko ezagutzen dut, baina imajina ezazu, adibidez, Valladolideko *progre* bat, kioskoan aukeran dituen *El País, ABC, El Mundo, La Razón* eta besteren bat are okerragoa. Egoera horretan Estatuak ez du armadarik behar. Gaur egun Estatuak bi beso armatu ditu, bata juridikoa eta bestea komunikatiboa. Zer pentsatu behar du herritar *progre* horrek irakurtzen duenean bandera jaitsi dutela Kristo lasaiago hil dadin?

“¡A por ellos!”

“Estatuak ez du ulertu botoei nola irabazi. Tankeekin agian, baina horrela demokrazia usteltzen doa. ‘¡A por ellos!’ astakeria, herritarrek beraiek ordainduko dute etorkizunean.

Gure esperantzatako bat da, sozialistek lokartu zuten Espainia, egunen batean esnatuko dela”.

Hemengo musikariek in harremanik bazu?

Lehen bai, orain ez. Mikel Laboa nire anaiatxo nagusia zen. Ez genuen elkar asko ikusten. Gure adiskidetasuna kamerinoetan landu behar izaten genuen kantatzera ateratzeko zain geunden bitartean. Lagunak betiko joaten direnean damutu egiten zara horrela bizi izanagatik.

Zergatik utzi zenion kantazeari?

Bizitza beti hiru ekitalditan banatu izan dut, Shakespearek obra gehienak bezala, eta ez nuen hirugarrenera tren-makina bat bezala iritsi nahi. Beste modu batez nahi nituen gauzak begiratu, nire zahartzarora onartu eta nire bizimodua aldatu. 19 urte nituenetik ibili naiz kantuan eta pribilegioa izan bada ere, beste gauza batzuk ikasi nahi nituen. Afrikara joan nintzen kasualitatez, hasi nintzen idazten kasualitatez, upategi bat zabaldu nuen kasualitatez... Nire bizitza oso arraroa izan da, baina bizitzan gerta dakizukeen gauzarik onena gertatu zait: gauza asko ikasi dut. ■

2017-2018
zientziaazoka
elhuyar da

Ikertzaile gazteen Euskal Herriko zientzia-azoka

APIRILAREN

21ean
larunbata

Bilboko Plaza Barrian,
egun osoz,
12:00etatik aurrera!

zientzia-azoka.elhuyar.eus

bizi
ikerketa!

zientzia
azoka
elhuyar da

SARTU
ZURE
AGENDAN!

ANTOLATZAILEA

elhuyar
Zientzia

BABESLEAK

Bilbao **FECYT** **Bizkaia** **euskaltel** **ERABIA** **Bizkaia Talent**

KOLABORATZAILEAK

DigiPen **upna** **Deusto** **tecnalia** **IK4** **BTE4** **neker** **insipia** **metrolab** **tecnopole**